

## Nationell biblioteksstrategi – förslag till synpunkter från Föreningen BiS

Föreningen Bibliotek i Samhälle har i många år efterlyst en biblioteksstrategi på nationell nivå och vill härmed bidra till diskussionen om vad en sådan strategi ska omfatta.

Nedanstående text är en sammanfattning av de synpunkter som kom fram under diskussionen vid en helgräff i Forsvik. Vi har begränsat våra synpunkter till sådant som vi saknar i den diskussion som hittills har förts. Våra synpunkter gäller främst folkbiblioteken.

Genomgående efterlyser BiS ett barnperspektiv i alla delar av den kommande nationella biblioteksstrategin. Även för övriga prioriterade grupper och äldre är centrala strategiska insatser nödvändiga.

### 1. Delaktighet och rummet

Det demokratiska samhället förutsätter bibliotek. BiS föreslår att förutsättningarna för att biblioteken ska få ett public service-uppdrag utreds. De bestämmelser som finns i SVT:s sändningstillstånd (§§ 6–13) kan utan större svårighet anpassas till biblioteksväsendet. Ett sådant uppdrag ligger i linje med de aktuella diskussionerna om ”samfälligheter” (Elinor Ostrom), ”gemensam nytta” (Ugo Mattei) och behovet av platser för ”lågintensiva möten” (Ragnar Audunson). Ett public service-uppdrag kan vara en portalparagraf i en nationell biblioteksstrategi.

Bibliotekslagen måste också kompletteras med kvalitetskriterier för att medborgarna ska kunna erbjudas en jämlik biblioteksservice över hela landet, d.v.s. Bibliotekslagens krav på kvalitet måste analyseras och preciseras. De lokala biblioteksplanerna är av mycket olika kvalitet. Större krav bör kunna ställas på att biblioteksplanerna tydligt redovisar hur kommunerna uppfyller och avser att uppfylla Bibliotekslagens bestämmelser. Krav bör också ställas på att biblioteken gör grundligare analyser av de faktiska förhållandena i lokalsamhället och den planerade utvecklingen.

*Delaktighet* betyder mycket mer än att *delta* i en verksamhet. BiS efterlyser en genomgång av vad delaktighetsbegreppet kan innebära i bibliotekskontexten. (Se bl.a. Sandin, *Barnbibliotek och lässtimulans*, 2011, s. 177–195). Ett gott exempel på vad en fördjupad delaktighet kan innebära är Biblioteksvännerna i Biskopsgården (<http://bibvannerna.blogspot.se/>).

Mötesplats är ett uttjatat och problematiskt begrepp, som kan beteckna vad som helst. BiS anser att medierna har en viktig roll, det är medierna, av alla slag, som skiljer biblioteket från andra mötesplatser. Medierna och besökarna möts; idéer, människor och kompetens berikar varandra.

Beskrivningen av biblioteken som tidigare enbart ett rum för böcker är ohistorisk. Exempelvis skapades Sveriges första barnbibliotek, Stockholms barn- och ungdomsbibliotek, 1911 uttryckligen för att vara en mötesplats för barn från olika sociala miljöer. Biblioteken har aldrig varit enbart ett rum för medier utan på de flesta orter spelat en (mer eller mindre) viktig roll som ett centrum för studier, studiecirkel, kulturprogram, utställningar, konserter och mycket annat. De senaste åren har en rad andra uppgifter tillkommit. Biblioteken har haft stor förmåga att anpassa sig till lokalsamhällets behov, ändrade förutsättningar och utvecklingen inom medieområdet. Men detta förutsätter att varken personal eller medier ”flyter”.

### 2. Medier och digital inläsning

Medborgarna har i allmänhet dåliga kunskaper om informationssökning och nöjer sig med att söka

på Google. Hur den digitala inläsningen kan motverkas är ett viktigt utvecklingsområde, där det behövs både forskning och projekt. Se exempelvis *Algoritmer i samhället* av Jutta Haider & Olof Sundin vid Lunds Universitet angående en typ av inläsning som gäller folkbiblioteken.

Medieuppbyggnad har kommit i bakgrunden men ett allsidigt mediebestånd är fortfarande en viktig kvalitet på biblioteken. BiS anser att helt användarstyrda mediebestånd strider mot bibliotekens uppdrag i det demokratiska samhället genom att det blir de mest resursstarka besökarna som kommer att styra utvalet.

Serendipity är också en viktig tillgång på biblioteken. Se Björneborn, Lennart (2008). "Serendipity dimensions and users' information behaviour in the physical library interface." I: *Information Research. An International Electronic Journal*, Vol. 13, Nr. 4, 2008, samt Björneborn, Lennart & Brendstrup, Eva, (2008). "Brugeradfærd og serendipitet." I: *Bibliotekspressen*, Nr. 1, 2008, s. 6–7.)

Bibliotekspersonalens kunskaper om det lokala bibliotekets bestånd är en efterfrågad kvalitet och den lokala förankringen är nödvändig. S.k. flytande bestånd, profilköp och hårt centraliserade inköp motverkar lokal anknytning och försvårar den personliga vägledningen och boksamtalen.

En nödvändig strategisk insats är centrala avtal med förlagen angående e-böcker. Även centrala avtal om NE m.fl. resurser måste träffas på nationell nivå. Centrala avtal måste också träffas med utländska förlag, för att tillgången på böcker på andra språk och från andra kulturer ska bli bättre. Efterfrågan finns både från medborgare med annat modersmål och från nyanlända.

Internationella bibliotekets (IB:s) uppdrag måste ses över. Bl.a. måste de mindre biblioteken få möjlighet att låna medier på språk, där det är orimligt att de skaffar egna bestånd och för tillfälliga behov. IB måste ha barnbiblioteksexpertis. Ansvar för medier på olika språk på de olika nivåerna i bibliotekssystemet måste klargöras.

Konsekvenserna av övergången till Dewey på vissa folkbibliotek måste undersökas och utvärderas. Det verkar inte finnas några som helst fördelar för folkbiblioteken att gå över till Dewey men gemensamma lösningar och riktlinjer måste under alla omständigheter fastställas så att inte flera lokala lösningar växer fram.

Den förväntade allmänna övergången till Dewey på folkbiblioteken har ännu knappt påbörjats och det är tveksamt om den alls blir av. BiS kräver att ansvaret för SAB-systemet tas över av KB och fortsätter att utvecklas.

### **3. Strukturer och samverkan**

Samverkan med lokalsamhället är lika viktig som samverkan inom biblioteksväsendet. Läns- och regionbiblioteken har spelat och spelar en mycket viktig roll i biblioteksutvecklingen genom att organisera och erbjuda samordning, fortbildning och utvecklingsprojekt. De senaste åren har flera läns- och regionbibliotek av olika anledningar fått nya regionala uppdrag och förlorat resurser, vilket har gjort det svårt att stödja kommunbiblioteken. Se Barbro Thomas rapport *Den osynliga handen* (2016). BiS kräver att läns- och regionbibliotekens stöd till fortbildning och utvecklingsarbete garanteras och att ett återinförande av det kompletterande medieansvaret övervägs. Se t.ex. *Språk, makt och hållbar biblioteksutveckling – en rapport om mångspråkig biblioteksverksamhet i Sörmland* av Victoria Lagerkvist (Länsbibliotek Sörmland 2016).

Bibliotekens samverkan med fackutbildningarna måste bli bättre och även där kan läns- och regionbiblioteken ha en viktig uppgift. Ett helt eftersatt område är utbildning och fortbildning för invandrade personer med biblioteksutbildning och -erfarenhet. Samordning av utvecklingsarbete på

nationell nivå behövs också. Det gamla begreppet ”det svenska sambiblioteket” förtjänar att fyllas med nytt innehåll. Här efterlyser BiS olika incitament till samverkan!

#### **4. Stad och land**

Allas tillgång till bibliotek måste garanteras! Huddinge biblioteks kartläggning visar att de flesta biblioteksanvändarna finns inom 500 meters avstånd från biblioteket. BiS efterlyser större fantasi när det gäller samverkan med andra aktörer på mindre orter och en utveckling av mobila enheter. Central information och förmedling av ”best practice” kan inspirerande till nytänkande.

Placeringen av biblioteken är viktig. Biblioteken måste finnas där människorna finns och närheten till ett bibliotek är avgörande för användandet. Dagens bibliotek har en rad uppgifter av mycket varierande slag och lokalerna måste vara lämpliga för en bred verksamhet. Se exempelvis *Vad är Fisksätra? Vardagsliv maktperspektiv rörelser* av Amelie Tham & Ida Madsen (Fisksätra museum 2015). Nivån på utlåningen får inte vara avgörande för bibliotekets existens, placering eller finansiering. Bibliotek måste kunna flyttas och resurser omfördelas efter behov. Här gör Huddinge bibliotek en pionjärinsats.

För att driva en lokalt anpassad biblioteksverksamhet, kopplad till Bibliotekslagens krav, behöver bibliotekens chefer mandat att besluta och att leda personalen framåt. Detta försvåras många gånger av otydliga beslutsgångar och av alltför många överbyggningar i organisationerna.

BiS vill påpeka att mer öppna bibliotek ökar tillgängligheten för vissa grupper men innebär begränsningar för många medborgare, t.ex. barn och ungdomar under (i allmänhet) 18 år utan sällskap av en vuxen.

Centralt utvecklad statistik och nyckeltal kan underlätta planeringen inom bibliotekssystemet. Här har en del gjorts men mycket återstår, på nationell, regional och lokal nivå, för att statistiken ska bli ett verkligt användbart verktyg.

#### **5. Infrastruktur, biblioteksväsendet**

Barnens tillgång till digitala resurser och information/utbildning måste på något sätt garanteras. Webbplatsen Barnens bibliotek måste få utökade resurser eller omorganiseras till en gemensamt uppbyggd resurs. En nationell katalog anpassad till barn (ej enbart boktips) och/eller ett förenklat gränssnitt är en nödvändig satsning!

#### **6. Biblioteksyrkets roll och förutsättningar**

Bibliotekariernas utbildning har nedvärderats och deras unika kompetens måste framhävas och tas tillvara bättre. Utbildningarna behöver bättre kopplingar till biblioteksverksamheterna.

#### **10. Alla!**

Biblioteken måste återuppta sitt uppsökande arbete och bibliotekspersonal måste arbeta utanför biblioteket i nära samverkan med lokalsamhället. Vi efterlyser verkningsfulla incitament för ett sådant arbete!

*BiS-medlemmarna Ingrid Atlestam, Berith Backlund, Barbro Bolonassos, Birgitta Jeppsson, Sara Lindwall, Lena Lundgren, Mats Myrstener, Kerstin Rydsjö, Ulf Larsson, Anneli Reinhammar, Hervor Svenonius, Lennart Wettmark / genom Lena Lundgren (lena.a.lundgren@gmail.com)*